

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԱՐԱԳՈՅՐ ՄԸՆ Ա.Լ...

Վերջինը արդեօք այն մեծ ողբերգութեան, որ այս ցեղին կեանքը եղաւ դարերէ ի վեր. առեղծուած թէ՛ ճակատագիր, ատիկա մարդոց տրուած չէ զիտնալ: Հայրենագութեանը նոր կարաւան մը ևս կուգայ, պէտք չկայ ըսելու թէ՛ ուրկէ, չեշտելու Սփիւռքի ցաւն ու տառապանքը: Ձենք ուզեք անգամ մը ևս միտքերու մէջ թարմացնել շարաթներէ ի վեր պատմուած ու մանրամասնուած եղբերգութիւնը, որ հանգոյց առ հանգոյց հիւսուեցաւ, և ծանօթ է արդէն իր սրտառուէ բոլոր երեսներով: Սփոփանքի խօսք չունինք ի տես և ի լուր կատարուածին. նոր վէրք մըն ալ կը բացուի հայ Սփիւռքի արիւնաքամ մարմնին վրայ այս գաղթով, հակառակ անոր նկատմամբ ցոյց տրուած հոգածութեան և խնամքին, թէ՛ մերազնէից և թէ՛ օտարներու կողմէն, որոնք վեր կը ֆնան ամէն գնահատանքէ: Սակայն կարելի չէ չհիսնալ ու չխանդավառուիլ հոգեկան այն արժէքներով որ այս ժողովուրդին չէ պակասած միշտ, և որ կը ծաղկի ամէն անգամ, երբ արիւնով ողողուի, կամ երբ նոր հարուածներ պեղեն իր խոշտանգուած՝ բայց յաւէտ կենսունակ հողին:

Արեան փոթորիկներ յաճախ ցիրուցան ըրած են դայն, և դարերով իր ընտիր զաւակներ շարան շարան հեռացած են իրենց օրհնուած օճախներէն, տաճարներէն ու դպրոցներէն, և հայրենի սրբազան հողէն, որ հնձան եղած էր իրենց վաստակին ու քրտինքին:

Եւ սակայն երբ ժողովուրդ մը ապրիլ ուզէ, ոչինչ կայ որ ըլլայ կարող անոր այդ կամքը խորոտակելու. ի զմէր մարդկային վայրագութիւններ կը փորձեն սպաննել մարդը ազգ մը: Այս կարգի մահացումներ քանի՞ անգամներ փորձուեցան իր նկատմամբ, բայց ան հրաշքով կարծես ապրեցաւ միշտ:

Հոգեկան ուժ մը կայ ամբարուած իր մէջ, զոր բացատրել դժուար է, որուն մէջ կը միաձուլուին կրօնք, լեզու, ցեղային ընդունակութիւններ, եւ քաղաքակրթական ձգտումներ. ուժ մը որ կենսունակ կը պահէ ցեղին անհատները որքան ալ անոնք վտարանդի և տարանջատուած ըլլան, և անընկճելի կը դարձնէ զանոնք որչափ ալ անոնք սակաւաթիւ ըլլան: Այդ հոգեկան ուժն է որ կ'ապրեցնէ ազգերը, եթէ անիկա չէ հիւժած ու չէ սպառած ներքնապէս, չնուաճուիլ արուեստական միջոցներով, չմեռնիլ մարդերու դիւակաւ հնարքներով:

Մեծ եղար միշտ նահատակութեանդ մէջ, պատուական ժողովուրդ, ինչ փոյթ թէ աշխարհը միշտ խուլ ֆուսց աղաչանքներուդ, անցեալի արիւնոտ փառքը, և ապագայի երազը միշտ վեր բռնեցին զքեզ խաւարէն ու կորուստէն. ապրելու բնազդը շատ զօրեղ եղաւ մէջդ, հարուածները փոխանակ գայն չբացնելու, պայծառ զիտակցութեան վերածեցին:

Համբուրնի նոյն այդ ոգին է որ ի յայտ կուգայ այժմու մեր հայրենագուրկ տարազիրներուն մէջ, նոյն անմեռ և ստեղծագործ ոգին սկսած է արդէն իր նորոգման հրաշքը :

Արդարև չի մեռնիր այն ժողովուրդը, որ իր կեանքին չափ թանկ կը գնահատէ իր նահատակներու նշխարները, և զանոնք իբրև նուիրական սրբութիւններ իր հետ առած կը մեկնի: Մեռելներուն բերուած այդ յարգանքը ժողովուրդի մը նկարագրին ազնուական գիծը կը կազմէ. մեռելները պէտք է ապրին մեր մէջ, եւ իշխեն մեր ժամանակին, որպէսզի անցեալի ժառանգութիւնը խողովակուի սերունդներու ընդմէջէն, և ասիկա նոյնիսկ ի նպաստ ցեղի յաւերժացման:

Ի՞նչ սրտազրաւ և անուշ է գուրգուրանքը այն հայ ծերունիին, որ իր բարի հոգիէն բոխած խնամքներ չի խնայեր իր նոր տնկած ծառին, նոյնիսկ այն պարագային երբ համոզուած է թէ անոր պտուղները իր թշնամին պիտի վայելէ:

Եւ ի՞նչ վսեմ է կեցուածքը բոլորին, ի՞նչ քաջութիւն և խաղաղութիւն հոգիի. ոչինչ ունին այժմ հայրենի աւերակներու յուշերէն զատ, սակայն անով ամէն ինչ ունին: Գետակ մը ջուր, ծառի մը շուք կը բաւեն իրեն, կախուլ հոն անոր ճիւղերէն իր քնարն ու կտակարանը, ինչպէս կ'ընէին երբեմնի Իսրայէլի տարազիրներ, իրենց սիրտերու խորէն երգելու հայրենի քաղցր յուշերն ու նուիրականութիւնները: «Եթէ մոռացայց զքեզ...» հայու հոգիին ալ կանչն է ասիկա, վասնզի մեզի համար ևս մոռացումին ոճիրը անքաւելի է: Չենք մոռցած, ու պիտի չմոռնանք այն ինչ որ դարերը կտակեւ են մեր հոգիին, մեր նկարագրին անմահ գիծերը, նոյնիսկ երբ չարիքը զգետներ է մեզ ամէն ճակատի վրայ: Հազար տարիներու կենդանի վկայութիւնն է որ կը խօսի մեր գաղթականներու կարաւանով մեր բոլորին:

Մութ կամ պայծառ, քամբախտ կամ երջանիկ, այս ժողովուրդին դարերը չեն հերքուիր: Մեր սերունդը մեծ յոյսերու արշալոյսին մէջ անգամ մըն ալ փորձեց սրբազրեւ ճակատադրին պատգամը, և կրկին ինկաւ, ինչպէս ինկեր էին զինք կանխող բազմաթիւ սերունդներ. բայց կայ մեր ժողովուրդը որ վեր է բոլոր սերունդներէն:

Սրտասնդի՞ն է այս ամէնը յիշել՝ և յիշեցնել Սփիւռքի ստուերներու մէջ նստողներուն:

Կը խորհինք թէ այո՛:

ԽՄԲ.

